

УДК 811.161.2'271.14:07 (477.51-25)

Тетяна ХОМИЧ,

завідувач кафедри української мови, літератури
та журналістики Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка,
кандидат філологічних наук, доцент

ПОРУШЕННЯ ОРТОГРАФІЙНИХ НОРМ У МЕДІЙНОМУ ДИСКУРСІ ЧЕРНІГОВА

*Людина, позбавлена почуття національності,
не здатна до розумового і духовного життя.
Лише народ, який розмовляє своєю мовою,
здатний до прогресу.*

Алла Горська

Сьогодні українське суспільство переживає кризу в різних аспектах: національному, культурному, мовному тощо. Утримання «на плаву» насправді є стрімким летом донизу. Причин такого спадання в царині мови можна виокремити кілька.

Починаючи з 30-х років ХХ сторіччя, українська мова, яка неодноразово зазнавала утисків і заборон іззовні, піддалася потужному внутрішньому впливові з боку московського язика, що знівелював більшість питомих рис на всіх рівнях української мови, починаючи від лексичного й аж до граматичного.

У сучасному світі будь-яка жива мова як відкрита та динамічна система постійно перебуває в процесі розвитку, зазнає кількісних та якісних змін [9, с. 54]. Зовні «здорова» оболонка української мови в ХХІ сторіччі опинилася під потужними стрілами з боку англійської. Глобалізаційні процеси спричиняють посилення чужомовний тиск насамперед на лексичну, словотвірну, а сьогодні й правописну підсистему сучасної української літературної мови. Дослідники, констатуючи засилля англійзмів у мові деяких українських засобів масової інформації [3, с. 8], окреслюють це явище як деструктивне й таке, що становить загрозу подальшому органічному розвитку нашої мови.

До деструкції мовних уставів призводить також впливовий процес демократизації суспільного життя, що спричинює нівелювання маркаційних ізоглос між функційними стилями. Публіцистичний стиль, зокрема мовлення засобів масової інформації, який за часи незалежності розрісся в 154 рази й сьогодні віддзеркалює мовне життя суспільства, зазнає процесу «орозмовлення» [3, с. 23].

Дослідники публіцистичного стилю констатують, що «українські масмедіа – один із сучасних складників нашого суспільства, який постійно подає актуальну інформацію. Журналісти швидко реагують на події та суспільні процеси, відтворюють реалії нашого життя, впливають на свідомість споживачів інформації» [4, с. 225]. Оскільки ЗМІ мають неабиякий вплив на суспільство, воно вналежнює йому визначальну роль у «витворенні сучасної української “новомови”, у формуванні нової взірцевої мовної норми» [1, с. 9].

17 червня 2015 року Кабінет Міністрів України затвердив склад Української національної комісії з питань правопису, куди увійшли 25 членів. Очолили комісію двоє співголів: Стріха Максим Віталійович – доктор фізико-математичних наук та Пирожков Сергій Іванович – доктор економічних наук [5]. Правопис не мав випрацюваних лінгвістичних наукових засад, а сформувався на основі «методології голосування» та матриці московської мови, що зайшла до української правописної системи ще 1932 року й міцно утвердилася в наступних редакціях, зокрема 1944 (1946), 1960 й подальших років. 22 травня 2019 Кабінет Міністрів України схвалив текст правопису й уповноважив Видавництво «Наукова думка» НАН України «випустити у світ авторизоване видання Українського правопису в редакції 2019 р.» [7, с.2] (за дужки виносимо не дотичний до предмета дослідження, але суспільно важливий факт – «Наукова думка» наприкінці 2024 року оголосила про закриття; із 3 грудня припинила свою діяльність й однойменна книгарня; із 10 грудня – навіть онлайн-крамниця). Отож, уперше в історії свого розвитку наша держава отримала Правописний кодекс України, дотримання приписів якого – обов'язок кожного громадянина.

Пропонована розвідка не має на меті окреслювати позитивні чи негативні аспекти в тексті Українського правопису 2019 року, не приділяємо уваги також і змінам, які в ньому зафіксовано. Натомість прагнемо системно споглянути тенденції, які відбуваються в «головному» функційному стилі сучасності – публіцистичному, зокрема в його підстилі засобів масової інформації на рівні ортографії.

Теоретичною основою дослідження слугували праці мовознавців, які ґрунтовно опрацювали поняття мовної культури (М. Пилинський, Н. Бабич, Л. Мацько, М. Жовтобрюх, А. Загнітко, М. Пентилук, М. Степаненко), мовної

норми (О. Синявський, І. Фаріон, Т. Коць, М. Жовтобрюх, Л. Струганець, В. Русанівський, Г. Яворська, М. Пилинський, О. Бас-Кононенко), практичні мовні поради (І. Фаріон, О. Сербенська, К. Городенська, М. Степаненко та інші науковці), а також текст Українського правопису 2019 року, виданий «Науковою думкою».

Джерелами фактичного матеріалу слугували мовленнєві контексти таких медіа: онлайнний ресурс «**Час Чернігівський**»; усеукраїнська газета «**ГАРТ**»; конвергентне медіа **ЧЕline**.

Умовно зміни в Українському правописі поділяють на дві групи: «ті, які не мають варіантів написання, та ті, що мають два варіанти написання» [2, с. 14], один із яких – нововведення чинної правописної редакції, що повертає питому українську норму, забрану в ХХ сторіччі загарбником.

Унаслідок аналізу мовленнєвих контекстів досліджуваних засобів масової інформації стверджуємо, що безваріантні нововведення здебільшого знаходять своє мовне втілення в медіатекстах, автори намагаються дотримуватися орфографічних норм, які запровадила правописна редакція 2019 року: *Заяви на обмін подали вже **нів тисячі** зрадників* (Олексій Прищеп, *Гарт*, № 33, с. 1); *А **нів року** тому давня подруга Тамара Невжिमська...* (Соломія Василенко, *Час Чернігівський*, <https://cntime.cn.ua/prodavchinya-kazhe-sho-chas-vid-chasu-kradut-hlib-article/>); *Дослідники заповідника «Гетьманська столиця» та провідні історики під час роботи над цим **проєктом** провели...* (Оксана Замятіна, *Челайн*, <https://cheline.com.ua/chelinetv/suspilstvo-video/u-chernigovi-vidkrilasya-vistavka-voskovih-figur-ukrayinskih-getmaniv-video-436068>).

Однаке, у поодиноких контекстах усе ж подибуємо порушення єдиної правильного варіанта написання, наприклад: *...місцева молодь зможе розвиватися та навчатись, знайомитися з однодумцями, **втілювати** свої ідеї та створювати цікаві **проекти*** (Челайн, <https://cheline.com.ua/news/society/u-gromadi-na-chernigivshhini-pratsyuyut-nad-stvorennnyam-molodizhnogo-tsentru-435703>); *Поговорити про кохання з Мотрею Кочубей і намоти хліба з козачкою: у Батурині реалізують нові туристичні **проекти*** (Юлія Заліська, *Челайн*, <https://cheline.com.ua/jittya-gromad/pogovoriti-pro-kohannya-z-motreyu-kochubej-i-namoloti-hliba-z-kozachkoyu-u-baturini-realizovuyut-novi-turistichni-proekti-video-254720>).

Подеколи спостерігаємо «невіглаські» помилки на рівні ортографії, які не зумовлені «новими» правилами чинного правопису: ***В** Чернігові магазин відкрили під брендом Новгород-Сіверського **сир заводу*** (Віталій Назаренко, *Час Чернігівський*, <https://cntime.cn.ua/v-chernigovi-prodayut-kraftovu-produkciyu-z-prikor-article/>); *Щороку в четверту суботу **листопаду** Україна згадує жертв Голодомору 1932 –1933 років* (Арсен Чепурний, *Час Чернігівський*, <https://cntime.cn.ua/zhertv-shtuchnih-golodiv-hh-stolittya-zgaduvali-u-article/https://cntime.cn.ua/likarka-z-prikordonnya-kazhe-sho-kilkist-insultiv-article/>); *...у міській раді*

хочуть збільшити видатки **необгрунтовано** (Юрій Михуля, Час Чернігівський, <https://cntime.cn.ua/harchuvannya-ditej-u-sadochkah-groshi-ye-ale-chino-article/https://cntime.cn.ua/likarka-z-prikordonnya-kazhe-sho-killist-insultiv-article/>); Вона була членом **центральної ради** (Челайн, <https://cheline.com.ua/chelinetv/suspilstvo-video/yak-podruzzhzha-rusovih-dekolonizovalo-korolenka-v-chernigovi-ta-shho-pro-tse-znayut-mistyani-video-421790>); На Чернігівщині судитимуть чоловіка, який систематично знущався **на** власною матір'ю (Світлана Білоус, Челайн, <https://cheline.com.ua/news/crime/na-chernigivshhini-suditimut-cholovika-yakij-sistematichno-znushhavsya-na-vlasnoyu-matir-yu-437178>); Софія Русова є одним із Державних діячів (Челайн, <https://cheline.com.ua/chelinetv/suspilstvo-video/yak-podruzzhzha-rusovih-dekolonizovalo-korolenka-v-chernigovi-ta-shho-pro-tse-znayut-mistyani-video-421790>); ...провели **клопітку** роботу, аби фігури мали не лише зовнішню схожість гетьманів (Оксана Замятіна, Челайн, <https://cheline.com.ua/chelinetv/suspilstvo-video/u-chernigovi-vidkrilasya-vistavka-voskovih-figur-ukrayinskih-getmaniv-video-436068>); **Вже** відсьогодні в застосунку **Дія** [треба в застосунку «Дія» – Тетяна Хомич] українці можуть подати заявку на отримання державної допомоги в розмірі 1000 гривень (Михуля Юрій, Час Чернігівський, <https://cntime.cn.ua/zimova-epidrimka-yak-otrimati-1000-grn-article/>).

Дотримання орфографічних правил, погрунтованих на законі милозвучності, «спрацьовує» не так часто, наприклад: **Ворог із** міномета обстріляв громаду на Чернігівщині (заголовок) (Челайн, <https://cheline.com.ua/news/vijna/vorog-iz-minometa-obstrilyav-gromadu-na-chernigivshhini-436105>); Передали вогнеборцям 12 комплектів спецодягу, взуття й обладнання... (Челайн, <https://cheline.com.ua/news/society/dobrovilna-pozhezha-komanda-z-chernigivshhini-otrimala-nove-spetsobladnannya-435989>); ...вдалося оперативно розшукати хлопчика, **із** ним усе добре (Челайн, <https://cheline.com.ua/news/society/chernigivski-pravoohorontsi-rozshukali-8-richnogo-hlopchika-yakij-znik-bezvisti-435960>); Неповорнення коштів **унеможливлювало** їх повторне використання (Гарт, № 31, с. 2); Майор Данило Мурашко – **із** Ніжина (Катерина Дроздова, Гарт, № 31, с. 3); Родом **зі** Сновська (Марія Ісаченко, Гарт, № 31, с. 3); **Найдешевші** ялинки – у Новгород-Сіверському лісовому господарстві – 120 гривень – це середня ціна. Трохи дорожчі – у Городнянському лісовому господарстві – по 130 гривень (Соломія Василенко, Час Чернігівський, <https://cntime.cn.ua/pochim-prodayut-yalinki-na-chernigivshhini-article/>) тощо.

У медіатекстах чернігівських ЗМІ спостережено сонмище контекстів, у яких проігноровано правописні норми, які стосуються вживання прийменників **у/в**, сполучників **і/й**, прийменника **з** та його варіантів [6, с. 25 – 31], наприклад: **В** кількох деокупованих селах реалізовували проекти, які допомогли відновити в них життя **і** надихнули людей (Час Чернігівський, <https://www.facebook.com/watch/?v=458067873725782>); ...Тамара Невжिमська, з якою вони знайомі більше 20 років (Соломія Василенко, Час Чернігівський, <https://cntime.cn.ua/prodavchinya-kazhe-sho-chas-vid-chasu-kradut-hlib-article/>); Чернігівський окружний адміністративний суд задовольнив позов прокурора про зобов'язання підприємства привести у стан

готовності... (Челайн, <https://cheline.com.ua/news/society/u-chernigovi-sud-zobov-yazav-pidpriyemstvo-privesti-do-ladu-protiradiatsijne-ukrittya-436116>).

Журналіст або редактор медійного видання мають знати, що для української мови не властивий збіг голосних. Саме тому необхідно уникати зяяння, якщо це дозволяють мовні засоби [6, с. 195]. На превеликий жаль, автори «легко» починають речення чи його частину з приголосного, що спричинює зниження вокальних елементів і підвищує відсоток шумових складників: *...від самого початку, в березні 1917 року і до 29 квітня 1918 року* (Челайн, <https://cheline.com.ua/chelinetv/suspilstvo-video/yak-podruzzhzha-rusovih-dekolonizovalo-korolenka-v-chernigovi-ta-shho-pro-tse-znayut-mistyani-video-421790>); *Вже не уявляє себе без улюбленої роботи. Коли хворіє, встигає скучити* (Соломія Василенко, *Час Чернігівський*, <https://cntime.cn.ua/prodavchinya-kazhe-sho-chas-vid-chasu-kradut-hlib-article/>); *...громадсько-політичний діяч, все своє життя...* (Таліна Тарасенко, Челайн, <https://cheline.com.ua/chelinetv/suspilstvo-video/yak-podruzzhzha-rusovih-dekolonizovalo-korolenka-v-chernigovi-ta-shho-pro-tse-znayut-mistyani-video-421790>); *Внаслідок аварій у мережах через негоду на Чернігівщині без електрики залишилося чимало жителів* (Челайн, <https://cheline.com.ua/news/society/cherez-negodu-na-chernigivshhini-bez-elektriki-zalishilisya-kilka-tisyach-zhiteviv-436098>); *«Легенди та міфи Чернігова»: в художньому музеї експонують роботи юних художників Чернігівщини* (Таліна Тарасенко, Челайн, <https://cheline.com.ua/chelinetv/suspilstvo-video/legendi-ta-mifi-chernigova-v-hudozhnomu-muzei-eksponuyut-roboti-yunih-hudozhnikov-chernigivshhini-video-436079>); *В таких умовах бізнес змушений шукати додаткові та альтернативні канали збуту* (Олександр, Челайн, <https://cheline.com.ua/news/society/yak-biznesam-na-prikordonni-rozvivatis-i-prodavati-popri-vijnu-435856>); *Втілення проекту заплановане в кілька етапів...* (Таліна Тарасенко, Челайн, <https://cheline.com.ua/chelinetv/suspilstvo-video/bezpechnij-dim-u-chernigovi-diye-proyekt-shho-navchaye-molod-protidiyati-genderno-zumovlenomu-ta-domashnomu-nasilstvu-video-422618>); *В кількох деокупованих селах реалізовували проекти, які допомогли відновити в них життя і надихнули людей* (Час Чернігівський: <https://www.facebook.com/watch/?v=458067873725782>); *Вчора, близько 17-ї години, на лінію 102 надійшло одразу два повідомлення про виявлення містянами двох жінок літнього віку, які загубилися* (Світлана Білоус, Челайн, <https://cheline.com.ua/news/society/chernigivski-patrulni-povernuli-dodomu-litnih-zhinok-yaki-zagubilisya-436704>); *В Чернігові продають крафтову продукцію з прикордоння* (Віталій Назаренко, *Час Чернігівський*, <https://cntime.cn.ua/v-chernigovi-prodayut-kraftovu-produkciyu-z-prikor-article/>); *Вже відсьогодні* (Михуля Юрій, *Час Чернігівський*, <https://cntime.cn.ua/zimova-epidrimka-yak-otrimati-1000-grn-article/>).

Часто в досліджуваних медіатекстах зловживають нагромадженням приголосних, іноді навіть двох однакових, що також порушує правописні приписи й норми ортоєпії української мови, наприклад: *Правоохоронцям вдалося оперативно розшукати хлопчика...* (Челайн, **Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.**); *Він – 21-річний військовослужбовець з Вінниччини* (Ганна Юхименко,

Гарт, № 33, с. 1); *Попри наявність грошей в бюджеті...* (Юрій Михуля, Час Чернігівський, <https://cntime.cn.ua/harchuvannya-ditej-u-sadochkah-groshi-ye-ale-chino-article/https://cntime.cn.ua/likarka-z-prikordonnya-kazhe-sho-killist-insultiv-article/>); ...біля П'ятницької церкви вшанували всіх вбитих радянською владою (Арсен Чепурний, Час Чернігівський, <https://cntime.cn.ua/zhertv-shtuchnih-golodiv-hh-stolittya-zgaduvali-u-article/https://cntime.cn.ua/likarka-z-prikordonnya-kazhe-sho-killist-insultiv-article/>); Спочатку, каже, було важкувато, а зараз втягнулася (Соломія Василенко, Час Чернігівський, <https://cntime.cn.ua/prodavchinya-kazhe-sho-chas-vid-chasu-kradut-hlib-article/>); Інтегровані акумуляторні системи відомого виробника від благодійників вже успішно працюють в кількох відділеннях чернігівської обласної лікарні (Юрій Михуля, Час Чернігівський, <https://cntime.cn.ua/akumulyatorni-sistemi-ilona-maski-zabezpechuyut-en-article/> **Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.**); *Погода ще не радує стійким теплом, та вже з впевненістю можна сказати, що перезимували* (Наталія Щербина, Челайн, <https://cheline.com.ua/jittya-gromad/hoch-poblizu-gupaye-gorodi-sadzhatimut-realiyi-starostinskogo-okrugu-na-chernigivshini-399391>); *Кузнецов та Климович в рамках розслідування цієї історії...* (Анастасія Ярмоленко, Час Чернігівський, <https://cntime.cn.ua/kolishnij-vyazen-menskoyi-koloniyi-i-vidomij-zlodi-article/>); ...який відомий в статусі так званого «злодія в законі»... (Анастасія Ярмоленко, Час Чернігівський, <https://cntime.cn.ua/kolishnij-vyazen-menskoyi-koloniyi-i-vidomij-zlodi-article/>); Як відомо, у лютому 2022 один з керівників Менської виправної колонії... (Анастасія Ярмоленко, Час Чернігівський, <https://cntime.cn.ua/kolishnij-vyazen-menskoyi-koloniyi-i-vidomij-zlodi-article/>); Попри зменшення заяв до поліції, через повномасштабну війну психоемоційний стан в суспільстві непростий, а тому потребує уваги (Юрій Михуля, Час Чернігівський, <https://cntime.cn.ua/ne-terplyat-nasilstvo-v-simyi-na-chernigivshini-zr-article/>); ...який був практично знищений внаслідок російських обстрілів обласного центру, якраз тоді зазнав уражень Епіцентр (Анастасія Ярмоленко, Час Чернігівський, <https://cntime.cn.ua/chernigivka-vidnovila-kvitkovij-biznes-yakij-znish-article/>); Один з дієвих кроків – розбудова мережі соціально-психологічних служб та мобільних бригад допомоги (Юрій Михуля, Час Чернігівський, <https://cntime.cn.ua/ne-terplyat-nasilstvo-v-simyi-na-chernigivshini-zr-article/>).

Одним із беззаперечних приписів української ортографії та ортоєпії, що реалізує природне підґрунтя української мови, є уникнення збігу голосних. Навіть якщо створюємо групу приголосних, усе одно маємо позбавитися зяяння (окрім випадків, описаних у пункті 1, підпункті 5 параграфа 23, а також у пункті 3 параграфа 24 Українського правопису) [7, с. 25, с. 29]. Проте, окрім нагромадження приголосних, творці медіатекстів зловживають і поєднанням голосних там, де їх легко можна було б уникнути, наприклад: *Що найприємніше – у озвучці та розробці персонажів взяли участь і двоє чернігівських акторів* (Анастасія Ярмоленко, Час Чернігівський, <https://cntime.cn.ua/u-kultovij-gri-stalker2-serce-chornobilya->

[zadiyani-article/](#)); ...знайшовши свою адресу у таблиці (Юрій Михуля, Час Чернігівський, <https://cntime.cn.ua/vidklyuchennya-elektriki-po-chernigivshini-na-30-l-article/>); ...що рухався у зустрічному напрямку (Челайн, <https://cheline.com.ua/news/society/u-chernigovi-na-perehresti-vulits-kozatskoyi-ta-nebabi-zitknulisy-dvi-avtivki-dvoye-pasazhiriv-travmuvalisy-435776>); ...запросила до себе у напарниці (Соломія Василенко, Час Чернігівський, <https://cntime.cn.ua/prodavchinya-kazhe-sho-chas-vid-chasu-kradut-hlib-article/>); ...втрачено у різних регіонах (Челайн, <https://cheline.com.ua/news/vijna/unochi-nad-chernigivshhinoyu-zbili-vorozhi-kabi-ta-bezpilotniki-435786>); ...вже у наступному, 2025, році (Ірина Осташко, Челайн, <https://cheline.com.ua/news/society/prapori-ukrayini-ta-nato-pidnyali-ukrayinski-vijskovi-na-odnij-iz-najvishhih-vershin-gruziyi-435823>).

Нерідко окремі контексти медіаресурсів демонструють нагромадження орфографічних вад, які нівелюють опертя на закон милозвучности. Наведемо лише поодинокі приклади: 3 березня цього року триває відбудова їдальні Іванівського ліцею у передмісті Чернігова (Анастасія Ярмоленко, Час Чернігівський, **Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.**<https://cntime.cn.ua/u-seli-trivaye-vidbudova-suchasnoyi-yidalni-dlya-m-article/>); Як йдеться у картці... (Анастасія Ярмоленко, Час Чернігівський, **Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.**<https://cntime.cn.ua/u-seli-trivaye-vidbudova-suchasnoyi-yidalni-dlya-m-article/>); Пройшов стажування у Томаса Річардса і Маріо Б'янджіні (Центр Єжи Гротовського у італійському містечку Понтадера), співпрацював з Ахтемом Сеїтаблаєвим, Олегом Сенцовим, Джоном Віном, Робертом Патріком та іншими (Анастасія Ярмоленко, Час Чернігівський, <https://cntime.cn.ua/u-kultovij-gri-stalker2-serce-chornobilya-zadiyani-article/>); «Як свого» прийняли у колектив автослюсарем переселенця із прикордонної Семенівки Олексія Горбачова і жодного дня не пошкодували про це (Соломія Василенко, Час Чернігівський, <https://cntime.cn.ua/u-chernigovi-vidkrili-sto-z-komfortnimi-umovami-dl-article/>); Слід зазначити, що усе ж жива ялінка — це екологічна й безпечна альтернатива штучним й токсичним виробам з пластику (Соломія Василенко, Час Чернігівський, <https://cntime.cn.ua/pochim-prodayut-yalinki-na-chernigivshini-article/>); ...пов'язані із дотичністю фігуранта до організації вимагання коштів з його ж спільника у справі про спробу «поставити на лічильник» (Анастасія Ярмоленко, Час Чернігівський, <https://cntime.cn.ua/kolishnij-vyazen-menskoyi-koloniyyi-i-vidomij-zlodi-article/>).

Яскраво вираженою є тенденція до асистемности в дотриманні правописних приписів. Автори часто в одному контексті поєднують правильні й неправильні написання, наприклад: Настоятель храму-комплексу «Всіх святих Чернігівських», який розташований в Чернігові поблизу ринку «Нива», протоієрей Петро Казновецький звернувся з відкритим листом до митрополита Онуфрія (Соломія Василенко, Час Чернігівський, <https://cntime.cn.ua/svyashennik-z-chernigova-zvernuvsya-do-onufriya-z-article/>); У будинку на Чернігівщині, в якому працювала нарколабораторія... (Челайн, <https://cheline.com.ua/news/crime/na-chernigivshhini-dvoye-cholovikiv-stvorili-v-budinku->

[narkolaboratoriyu-foto-436001](#)). Така тенденція є досить тривожною, оскільки вказує на незнання норм і правил сучасної української літературної мови, ігнорування обов'язковості редакторської праці, безвідповідальне ставлення до виготовленої продукції.

На сьогодні руйнівною для української мови в цілому, українського суспільства, освітнього дискурсу й публіцистичного простору зокрема є тенденція до варваризації, яку ґрунтовно окреслила професор Ірина Дмитрівна Фаріон у своїй монографії (зі словником) [8]: «Видається, що поспішні рішення про підвищення суспільного статусу англійської мови – це підступний спосіб нейтралізувати розширення функціонування української мови в час війни, що саме тепер для значної частини пробуджених українців стає прапором їхньої ідентичності та інструментом протистояння ворогові» [8, с. 84].

Посилює руйнівну тенденцію англоварваризації ще й неправильне написання запозичених слів через посередництво московського мови. В інформаційному просторі (не лише в ЗМІ) системно порушують правило «дев'ятки», зловживають частинкою «топ», поєднують її з числівниками, ігнорують припис про передавання [h] тощо, наприклад: *Адаптація персоналу: ефективний онбордінг для успіху компанії* (Олександр, Челайн, <https://cheline.com.ua/news/society/adaptatsiya-personalu-efektivnij-onboarding-dlya-uspihu-kompaniyi-435842>); *AB InBev Efes Ukraine увійшла до ТОП-50 кращих роботодавців України за версією Delo.ua* (Михуля Юрій, Час Чернігівський, <https://cntime.cn.ua/ab-inbev-efes-ukraine-uvijshla-do-top-50-krashih-r-article>); *Онбордінг (onboarding) – це процес введення нового співробітника в посаду, що охоплює ознайомлення з корпоративною культурою, навчання ключовим навичкам і створення умов для комфортного старту в компанії. Це більше, ніж стандартне введення в обов'язки, оскільки включає розвиток лояльності працівника до компанії* (Олександр, Челайн, <https://cheline.com.ua/news/society/adaptatsiya-personalu-efektivnij-onboarding-dlya-uspihu-kompaniyi-435842>); *А найголовніше – дрони та РЕБи рятують життя наших воїнів, тому їх виробництво і постачання на передову є топпріоритетом держави...* (стаття без авторства, Гарт, № 31, с. 4); *В рамках рейтингу визначаються ТОП-50 компаній-роботодавців...* (Михуля Юрій, Час Чернігівський, <https://cntime.cn.ua/ab-inbev-efes-ukraine-uvijshla-do-top-50-krashih-r-article>); *Як виявилось, це був всього лиш ніар хід* (Час Чернігівський, <https://cntime.cn.ua/politichnij-oglyadach-poyasniv-yak-lomako-pridumav-article/>). Такі написання свідчать про незнання правил українського правопису, про віддання «дані» російськомовній традиції, порушення Правописного кодексу України. Уважаємо такі й подібні вади невігласькими, які пояснюємо незнанням правописних правил та виробничим недбальством. Очевидно, що в таких випадках результативно діє

комплекс меншовартости. Здебільшого пишуть так, як «каже Мережа», «як пишуть люди». І зовсім не важливо, які норми й правила є дієвими в рідній мові.

Грубим порушенням Українського правопису є вживання латинської графіки. Ця тенденція, на превеликий жаль, також заповнює не лише публіцистичний стиль мовлення, а й офіційно-діловий: *За кілька днів після запуску нового проєкту на сайті Центру прав людини ZMINA вийшла спільна заява* (Олексій Прищеп, *Гарт*, № 33, с. 5); *...новий рекрутинговий проєкт «Drone Force»* (Олексій Прищеп, *Гарт*, № 31, с. 4); *No-Tile передбачає відмову не лише від традиційної оранки, розпушування, боронування, культивуації та інших видів обробітку ґрунту, а й від внесення органічних добрив* (Ганна Юхименко, *Гарт*, № 33, с. 7); *Онлайн-магазин Dazzle пропонує вашій увазі великий асортимент косметичних товарів* (Олександр, Челайн, <https://cheline.com.ua/news/society/perevagi-ta-asortiment-magazinu-kosmetiki-dazzle-435837>); *...у картці проєкту на платформі Dream, будівництво розраховане на 19 місяців...* (Анастасія Ярмоленко, *Час Чернігівський*, **Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.**<https://cntime.cn.ua/u-seli-trivaye-vidbudova-suchasnoyi-vidalni-dlya-m-article/>); *Малий бізнес може скористатись готовими рішеннями для інтернет-торгівлі, зокрема, які надає платформа для створення інтернет-магазинів Shop-Express* (Олександр, Челайн, <https://cheline.com.ua/news/society/yak-biznesam-na-prikord>); *Патрульні Чернігівщини від початку року винесли 38 733 постанови за порушення швидкісного режиму, зафіксованого приладом вимірювання швидкості TruCam* (Челайн, <https://cheline.com.ua/news/society/na-dorogah-chernigivshhini-vodiyi-ponad-38-tisyach-raziv-porushuvai-shvidkisnij-rezhim-435815>); *Якщо пиросос оснащений фільтрами HEPA, можна бути впевненими, що шланг допоможе ефективно збирати навіть найдрібніші частки пилу* (Олександр, Челайн, <https://cheline.com.ua/news/society/yak-pravilno-pidbirati-shlangi-dlya-pilososa-zalezho-vid-tipu-pilu-ta-smitty-a-435864>); *І в планах передати бійцям ЗСУ мільйон FPV-дронів?* (стаття без авторства, *Гарт*, № 31, с. 4); *На сайті закупівель «Prozorro» ми знайшли цю угоду* (Юрій Нікітін, *Гарт*, № 31, с. 5); *...правоохоронці виявили та вилучили орієнтовно 15 кг готової психотропної речовини Альфа-PVP в кристалічному вигляді...* (Челайн, <https://cheline.com.ua/news/crime/na-chernigivshhini-dvoye-cholovikiv-stvorili-v-budinku-narkolaboratoriyu-foto-436001>).

Автори медійних текстів чомусь зовсім ігнорують Правописний кодекс України, який, наприклад, чітко подає правило про написання марок автомобілів: «вольво», «ніссан», «фольксваген» [6, с. 89]. Усупереч приписам, їх можуть писати латиницею: *здійснила зіткнення з транспортним засобом Renault Laguna...* (Челайн, <https://cheline.com.ua/news/society/u-chernigovi-na-perehresti-vulits-kozatskoyi-ta-nebabi-zitknulisy-a-dvi-avtivyki-dvoye-pasazhiriv-travmuvalisy-a-435776>); *У розпорядженні поліцейського офіцера громади є сучасне службове приміщення, відповідне технічне оснащення, а також службовий позашляховик Renault Duster, споряджений стандартним набором корисних інструментів і пристроїв* (Челайн,

<https://cheline.com.ua/news/society/u-prikordonnij-gromadi-na-chernigivshhini-z-yavilasya-politsejska-stantsiya-435952>). На щастя, у досліджуваних текстах натрапляємо й на цілком правочинні написання, однаке украй рідко автори й редактори медійних текстів удаються до чіткого дотримання правописних норм під час передавання запозичених номенів. Наприклад, записуючи назви автомобілів кириличною абеткою, пишуть їх із великої літери: *Причиною займання двох автівок у мікрорайоні Масани стало коротке замикання в автомобілі «БМВ», який загорівся першим. Згодом вогонь перекинувся на припаркований поряд «Фольксваген»* (Челайн, <https://cheline.com.ua/news/nadzvichajni-podii/pershim-spalahnuv-bmv-stali-vidomi-prichini-zajmannya-avtivok-u-mikrorajoni-masani-foto-435860>). Саме оформлення кирилицею, без латинських укралень є нормативним на сучасному етапі розвитку української правописної системи.

Унаслідок різнорівневої варваризації потерпає й словотвірна система української мови, до якої безсвідомо впроваджують дериваційні моделі англійської. Активізація запозичених словотвірних моделей призводить до дескрипції українського строю, наприклад: *Виходом з такої ситуації можуть стати **інтернет-продажі*** (Олександр, Челайн, <https://cheline.com.ua/news/society/yak-biznesam-na-prikordonni-rozvivatis-i-prodavati-popri-vijnu-435856>); *Кілька днів тому жінку зацікавила пропозиція в месенджері, де йшлося про можливість швидко заробити в **онлайн-режимі**. Заявниці запропонували заробляти гроші на відомому **інтернет-сайті**...* (Челайн, <https://cheline.com.ua/news/crime/vikupovuvala-virtualni-tovari-za-vlasni-koshti-shhob-potim-otrimati-zarobitok-shahrayi-oshukali-chernigivku-435692>); *Чому саме **онлайн-продажі** стають точкою стабілізації та зростання для бізнесу* (Олександр, Челайн, <https://cheline.com.ua/news/society/yak-biznesam-na-prikordonni-rozvivatis-i-prodavati-popri-vijnu-435856>); ***Онлайн-продажі** зменшують вашу залежність від звичних торгових точок. **Інтернет-магазин** має бути не тільки інструментом ... і **чат-боти**, а також дозволяла реалізувати різні маркетингові стратегії* (Олександр, Челайн, <https://cheline.com.ua/news/society/yak-biznesam-na-prikordonni-rozvivatis-i-prodavati-popri-vijnu-435856>).

Наведені приклади демонструють продуктивну англійськомовну словотвірну модель, у якій іменник передає значення ознаки. Такі вживання руйнують граматичні особливості української мови, у якій засобом вираження ознаки є прикметник. Природними для української мови є приклади *жар-птиця*, *дівч-вечір*, *козир-дівка*, проте вони представляють непродуктивну модель. Саме тому семантику ознаки ліпше передавати типовими для граматичної системи української мови прикметниковими лексемами, наприклад, *інтернетний продаж*, *онлайновий режим* тощо. Однаке пам'ятаймо, що послуговування іншомовними лексемами за умови наявності в українській мові питомого відповідника призводить до порушення лексичної норми, руйнує мовний стрій. Галина Помилуйко-Недашківська зазначає: «...ми, маю надію, ніколи більше не

вимовлятимемо слів просто так. Бездумно не запозичуватимемо чуже. Бездумно не відкидатимемо своє» [8, с. 11].

У процесі дослідження спостережено також тенденцію до написання з малої літери власних назв, які номінують ворожий простір, навіть якщо їх розміщено на початку речення, наприклад: *Протягом перших семи днів делегація здійснювала інтенсивні тренування в горах, а вже на останньому етапі відбулося сходження на одну з найвищих гірських вершин Грузії — гору Казбек, висотою 5033 метри, розташовану на кордоні з **росією*** (Ірина Осташко, Челайн, <https://cheline.com.ua/news/society/prapori-ukrayini-ta-nato-pidnyali-ukrayinski-vijskovi-na-odnij-iz-najvishhih-vershin-gruziyi-435823>); *І мети було досягнуто: на гірській вершині на межі Грузії та **росії** замайорили прапори України та НАТО* (Ірина Осташко, Челайн, <https://cheline.com.ua/news/society/prapori-ukrayini-ta-nato-pidnyali-ukrayinski-vijskovi-na-odnij-iz-najvishhih-vershin-gruziyi-435823>); *Грузія також зазнала збройної агресії з боку **росії** та тимчасової окупації території* (Ірина Осташко, Челайн, <https://cheline.com.ua/news/society/prapori-ukrayini-ta-nato-pidnyali-ukrayinski-vijskovi-na-odnij-iz-najvishhih-vershin-gruziyi-435823>); ***російські*** [початок речення — Т. Хомич] *війська зруйнували храм на Чернігівщині (заголовок)* (Челайн, <https://cheline.com.ua/news/vijna/rosijski-vijska-zrujnuvali-hram-na-chernigivshhini-435819>); *Шість безпілотників вийшли з повітряного простору України: п'ять — до **росії**, один — до білорусі* (Челайн, <https://cheline.com.ua/news/vijna/unochi-nad-chernigivshhinoyu-zbili-vorozhi-kabita-bezpilotniki-435786>); *Сьогодні Україна досягає дронами навіть тих військових цілей у глибині **росії**, яких не дістала б наявними ракетами* (Олексій Прищеп, Гарт, № 31, с. 4); *...під час повномасштабного вторгнення **рф** в Україну...* (Анастасія Ярмоленко, Час Чернігівський, <https://cntime.cn.ua/kolishnij-vyazen-menskoyi-koloniyi-i-vidomij-zlodi-article/>).

Протилежною є тенденція до написання великої літери в значимих для українців лексемах, наприклад: *...це інвестиції в нашу **Перемогу** та майбутнє України*, — голова партії «Слуга Народу» Олена Шуляк (стаття без авторства, Гарт, № 31, с. 4). Останні дві тенденції актуалізувалися в часи московсько-української війни та є одним із засобів боротьби з ворожою навалюю.

Отже, унаслідок аналізу контекстів ЗМІ Чернігівщини на рівні ортографії можна висновковувати про те, що безваріантні написання українського правопису здебільшого мають нормативну реалізацію в медіатекстах, хоча палітра неграмотності є досить розлогою.

Констатуємо, що варіантною нормою, яку поодинокі репрезентує текст дієвого правопису, наприклад, *авдиторія, незалежності*, медійники не послуговуються. Така поведінкова модель є надзвичайно тривожною, адже мовленнєвий дискурс найуживанішого функційного стилю не поширює в суспільстві питомі українські словоформи, які обмежено повернула нам редакція

Українського правопису 2019 року, а залишає соціум на правописних засадах, уластивих російській мові.

ЦИТОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Карпіловська Є. Тенденції розвитку сучасного українського лексикону: чинники стабілізації інновацій. *Українська мова*. 2007. № 4. С. 3–15.
2. Красавіна В., Хомич Т. Практикум із правопису й пунктуації української мови: навчально-методичний посібник. Чернівці: НУЧК імені Т. Г. Шевченка, 2023. 140 с.
3. Навальна М. І. Динаміка лексикону української періодики початку ХХІ ст.: [монографія]. Київ: Інститут української мови; Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011. 328 с.
4. Навальна М.І., Хомич Т. Л. Лексика медичної сфери – джерело експресивізації мови сучасних масмедіа. *Культура слова*. № 100. 2024. С. 224 – 237.
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження нового складу Української національної комісії з питань правопису» від 17 червня 2015 р. № 416. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/416-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення 01 грудня 2024 року).
6. Тоцька Ніна. Засоби милозвучності української мови. *Сучасна українська літературна мова. Хрестоматія з фонетики*: навч. посіб. / уклад.: Н. І. Бойко, Т. Л. Хомич. 2-ге вид., змінене і доп. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2020. С. 193 – 199.
7. Український правопис. Київ: «Видавництво «Наукова думка» НАН України, 2019. 288 с.
8. Фаріон Ірина. Англізми і протианглізми: 100 історій слів у соціоконтексті: монографія (зі словником) / Ірина Фаріон, Галина Помилуйко-Недашківська, Анна Бордовська. Львів: Видавництво «Свічадо», 2023. 716 с.
9. Navalna M., Kostusiak N., Mezhov O., Sovtys N., Khomych T., Hlushych V., Adakh N., Prymachok O., Skliarenko O., Holoiukh L. Nomens for Designation of Persons in the Ukrainian Media Discourse. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*, 2024. Vol. 14, Issue 1, Spec. Issue XL. P. 54–59.